

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 39

Fylke: Sør-Trøndelag

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Agdenes

Emne: Høglidsmat
ved fam. festar

Bygdelag:

Oppskr. av: Arne Elvén

Gard: Elva

(adresse): Fenus

G.nr. 44 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

A.

1. Det er skikk at grammetør og slektningar - som ikkje bur for langt iunna - kjem med mat åt barselskona.
2. Dei kjem enkeltvis - som regel -; men har dei heime eit stykke veg iunna, og dei må fara i båt held dei fylgje.
3. Kva dei skal ha med bli ikkje avtala, men dei veit likevel kva dei (dei) andre har med.
4. No for tida tek dei til med "sundinga" ei vika etter fødsla, men i eldre tid tok dei til noko tidlegare - etter 3-4 dagar.
5. Berre ein gong skulde dei koma.
6. Røngraut skulde det vera; men seinare også med risengryn.
7. -
8. Barselsgrøntet vart sendt i dei beste teppar dei hadde. Det vart da helst i dei såkalla "perlefat", som var i kvar=manns hus i eldre tid, i store kommar, og i farrinar frå dei som hadde slike. Elles var ikkje tar=rinan' å finne i kvar manns hus.
9. I noko "rømslegare" fole ta dei "sengamat", men meinte røngraut, avdi det var ikkje -

- annan sengamat, iallfall i eldre tid.
10. Det var kona sjölv som gjekk med sengamaten; men hadde ho det travelt og ikkje künnde kona künna frå av ein eller annan grunn, vart eitkvart anna kvinfolk i huset sendt. Men regelen og det mest vrydsame var (er) at kona går sjölv.
 11. Nett usömeleg er det ikkje at mannen er med, men han skal likevel ikkje vera med utan i tilfelde hjelp med skyss eller bering.
 12. Folk som kom med sending skulde ha traklering. Det vart da slikt som for hand var i huset og solis vart det mest kaffe og kake (smisbröd). Det var (er) ingen skilnad for gut eller jente.
 13. Egentlege "gjestebod" vart det ikkje, da det gjeldar kom meir enn ei sendingkona på sama tid; men var det fleire på sama tid, måtte ein vel helst kalle det "sendingslag".
 14. Döme på at sendingsfolket ikkje fekk traklering veit eg ikkje av, og solis heller ikkje i samband med traklering etterpå.
 15. Dei gjekk med sengamat til berre gifte mödre. Men i seinaste tid har det ikkje vore så strengt i så måte.
 16. Som döme på sengamatssending skal eg nemne, at ei barselskone - som hadde mannen sin langt vekk på den tida - barselskone si mor og far fekk kvar sin komme barselsgraut = 3 kornmar.
 16. I seinare tid har det skifta nokko med mat. Surtan solis at dei kjem med ei kake, the-kake eller blåtkake, og sjokolade; desse helst frå dem som ikkje sjölv har evne til römgraut. Vi rekner at dette skifte tok til ikring åra 1930. Dei har også brukt desertgraut, svedskergraut, i år 1908. Kona som kom med

grauken sa; Han vart no svart grauken
min da.

Tøttsupe - med rosiner og svedsker - veit eg
ikkje av har vore bruket. Heller ikkje "konditor"
kaker" frå byn, eller blommar.

17. Gåve til den nyfødde saumstundes med bar-
selsmaten har ~~ikkje~~ det ikkje vore,

18. heller ikkje no

19. Med festing saman med dåpshandlinga har
det vore ymse. Trinn har heldt stort lag med
middag og "skåler"; men alle har heldt same
trivelege lag også utan rusdrikk; men det
gildaste ~~var~~ og det som det gjekk ord om var
der dei hadde sterk skjunk. Likevel vart det
gjort narr av dei kalas som hadde "skjunk". No
i lang tid bruk eg ikkje det har vore rusdrikk i
barndåpslag.

20. Dåpslaget er kalla barsel (også barselslag).

21. Gjertene sendte ikkje matvarer til laget, og det
var heller ikkje om å gjera ten slags mat det skulde vera.

22. . .

23. Med matending til barsel er det som fyrr,
altså ikkje noko sending.

24. Å halda "gebursdag" har det vore svart like av
fyrr. Å lida frå 1870 og utover til 1920 har
det ikkje vore skikk å halda slik dag. Men i
seinare, og siste tid har det auka med å feste
frå liiskvau måken for denne dagen, mest for
barn, så no held dei "bursdag" kvart år for
dei små og mindrearige. Også for eldre held
dei no dagar med ein fyrr; men for desse

25. helst med "runde" feuntal.

26. Dei nare slektingar bli bedt; men dei kjem ikkje
ubedt. Og ein flauur telegram, - som er nytt i lida.

27. Det er vorte til det, at bedue gjester synes dei
må ha med seg gäver. Det er sjeldan ubedue
gjester kjem, men også dei har med gäver.

28. Serskiid rett til „Gursdagen“ har det ikkje vore
i eldre tid, auna ein rusdrikk, när dagen
var for dei eldre.

29. No skal det vera sjokolade, og kaffe eller sjoko-
laden, småbröd av mange sortar og blaut-
hake med lys på.

~~B.~~ C.

30. Det var ikkje nemmande „feiring“ av konfirma-
sjonen i eldre tid - kring år 1890. Dei rodde i
båt - eller kørde i vogn - eller gjekk hifots åt
og frå kyrkja, og sjeldan framande i heimen.

31. No held dei konfirmasjonslag - dei fleste da - , og dei folk
til med det kring 1920, fleire etterkvart.

32. Dei bed da fadderar og næraste av slekta. Skal det
vera serlig grovt, led dei lærar og prest, men det
bli helst tiraktig omtala.

33. Ikkje matsendingar.

34. Det må vera gäver til konfirmanden no; helst frö
alle som kjem til laget - enten som ting eller frøengar.

35. Serskilde rettar frö by eller bazar er det ikkje.

D.

36. Trulovingsgjesterbod minnes vi ikkje.

37. I eldre tid var det ikkje slike gjesterbod; men i
seinaste tid har det vore slikt såvidt, ikkje vanleg.

38. a. Talet på matvæl i brudlaupsgarden er det mesta
uråd å segja nokko vist om, da det har vore mat ein-
kvan staden „uavladelig“; men i medeltal kan eg
segja 5.

↳ Det var frukost, middag, ettermiddagskaffe med
kaker, nonsmat, kveldsmat - og kildels nattmat.

↳ Ein kjøttrett, stikk eller sodd skulde det vera
første dagen. Andre dagen skulde (skal) det

vera graut, røingraut, "brúnagraut".

- d. Fast program for maten var det ikkje heilt ut, men 2. dagen skulde grauten vera og da var det sjukevau som rigga seg ut til 2-dagsstur med ein lit brudgom. Dei seinare dagau, om det skulde vera nokon, brukte dei alle gode restar av mat, kjøtt og graut.
- For hjelpefolk var det ein særskild dag, etter at gjestau var reist.
39. Som matsending til "verskap", bryllup og gravøl, var regelen den at det frå ein huslyd skulde vera 2 store sirups- eller helst vøsterkaker à 2 kronur, ein heimslaga ost, gomme, ca. 3 kg.
1, opp til 2 kg. smør.
40. Osten vart frå skapvad som ostkoppur, som regel rund ("cylinder") tverrmål 15-20 cm. h. 15 cm.
Smøret skulde vera i "foru".
41. Bedemannen bad ikkje inn notes til mat.
42. Matsendinga kallast her "beininga".
43. Dei som reiste til laget hadde beiningau med.
44. Skendte det at nokon særskild kom med beiningau liksom fyreåt skulde dei ha traktoring. Dette var ikkje nokon saula fest med særskild namn. Men kvelden fyreåt kallast "Saulingskvelden".
45. Vi frå "Saulingskvelden" vart ikkje smit noko attende.
46. Ho ~~sto~~ som stod fore matsellet og "heimnattsendinga" som var etter slutten frå festu - kallast "matmor".
47. Heimelbryllup varer i 2 dagar - og li'ølet på 3. Men dei fleste reiser no til byen Nidaros og gjer av det heile ~~på~~ ein kveld på eit hotel. Frå ikring 1920 har dei like til meir og meir å fara til byen.
48. Ja, på hotel, ein liten kveld.
49. Det hender at brutova reiser til vigsel i byen utan å halda noko lag, men berre i kleine høve.

50. i slike tilfælde bli det smått med gaver.

51. Frøsdagen for brylløpsdagen bli ikkje heldt; men av sime bli heldt solobrylløpsdag og enkelte quell - .

E.

52. Til gravøl bli bedt slekta og dei næraste gramma i grunda, så mange huset har rom til. Fyrr gjekk ein ikring og bad, men i seinare tid, frå onsdag 1920, bed dei med telefon, og brev for dei lengst borte, beinst fra gravølgarden.

53. No var gravølet som regel 1 1/2 dag; men fyrr har det vore så ymse, opp til 3 dagar, (men dette sjeldan). - Fyrste dagen var måltidene slik: kl. 10. - frukost, kl. onsdag 5 middag, og i 8-9 tida om kvelden kaffe med småbrød og blautkakor som gjestane har med. Neste halvday frukost i 9-10 tida, resten av middag frå 1. dagen kl. 1-2 em. og kaffe 4-5 tida.

54. Om måltidene var ovannfor. Maten er (bli) framsett på langbord, som gjestene sitt att med på vanleg gamal vis.

55. Det var ikkje matsortar som ikkje skulde myttast ved gravferdsmiddag.

56. Fkkje særskild namn på hovudmåltidet.

57. Var det for liten plass i heimen fekk dei halda til i ein grannegard; men eg veit ikkje døme på at sauveret måtte haldast i fransavd hus for skuld like rom. Men vi har døme på, at utferda til grava vart gjort frå bedehuset som står på garden, ikkje avdi det var liten plass i heimen; men dette skulde vera likesom meir storfelt.

58. Gjesterne hadde sundingar med seg.

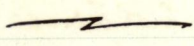
59. Luvr skulde vera etter forur, eller hadde ein det fram på beste måte.

60. -

61. Ikkje skilnad på maten om det var for gift eller ugift.
62. Frå fyrst var det ikkje alle det vart heldt fleire dages gravøl for. Dei fleste fekk eit etter måten like gravøl etter seg. Folk flest tala om at dei syntes det var like sømeleg å halda stort lag med overmåle av mat og drykke etter ein avlidne. Så vart det da mindre og mindre av store gravferdslag, så no er det ingens slike. Skellet i laget med mat m.v. er som fyrst den dagen, eller den tida, det varer.
63. Det er no vissnok over hundrad år sidan det var brygga maltöl til vorskaps her. Rusedrikken som vart berukt var tilleg sort brunvin, som liddes vart blanda i heimelaga sirupöl. Serleg drukkenskap var det like av.
64. Gausal dags sending med matvarer har heldt seg lengre for gravøl enn for andre gjestebrød. Heimelbrygging og alkoholbruk har vore mindre ved gravøl enn f. ex. beryllup.
65. Brevertninga og gangen i den er omlag den same no som i eldre tid; men frambringa er no liksom „finare“. Fyrst la dei fram kaka heit, og kvar gjest skar skivar åt seg, tygve eller kjukke, som han var svolken eller mathuga til; men no skjer dei kaka og brødet i så tygve skiver at dei snaudt toler å telje smøret på.
66. Rusedrik er det sjeldan. I all mi tid-overs 70 år har eg vore i eit gravøl med rusedrik (Cayrot) til middagen, men ikkje til lausstjuke.
67. Ikkje på hotel, da det ikkje er hotel i heradet.
68. Skriftleg innlyding tok dei til med i den tida telefonen kom-ikring 1915-20.
69. Lysing av dødsfall i blada tok dei til med kring 1920.

F

- 70. Det er ingen tradisjon om maten til 17. mai
- 71. Ein og annan held torsdag; men det er fleire år sidan dei tok til med det, - traukje 10-12 år;
- 72. men såvidt eg veit: ingen feirer farsdagen.
- 73. Til torsdagen har dei blåtkake eller kringle
- 74. Som dei laga kvar for seg heime, for det muste etter oppskrifter frå kokeløker (Erkens og Hulda Garborgs).
- 75. Ja, korleis dagen vart kjend er ein løyn = dom. Fyrst var det ein som visste om han, og så kom kvenningane om han utover til andre - til om lemm - som gjester (hev) i dei gen!

P. II.
Afdelnes

Til

Norsk etnologisk gransking.

Dykker Her. av 7. jan. 1954.

De skynar det er fint å få fakk for eit arbeid, men den fakk De sender meg synes meg vera ufortjent. Når eg held på og skal svara på dei mange spørsmål, så kjem det for meg, kor kleint og tungsaunt det kan vera å få så lite av opplysningar og som er så ubetydelige. Men De får det som eg har det.

Med omsyn til det De skriv om lista nr. 38, så er det slik at eg tungsar ikkje å ha sett skjenta ein skikkeleg draum her i bygda dei siste 50 år. Men det var i eit beryllups kring år 1885-90, der det gjekk regelrett og liksom høgtidsaunt for seg, at kjemistleren skilde seg attmed skjentebordet som dei vanlege gjestane kom forbi og fekk sine 2 velkomstdraumar. Når dei då tok glasset for å drikke draummen, halla dei på glasset så likevelta raun over og i golvet. - I samanting med husbygging veit eg ikkje det har vore slik omslutning skitks. Om dei hadde skjente for seg der, så gjekk det ikkje så høgtidsaunt for seg. - Anders om ikkje denne offerda var rest av gamal "ofring"? (Sml. Homer: Odysseuskveld)

29/1 1954.

Helsing
frå Arneblom.

nr. 39: 8538